

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU APRŪPINANT HIGIENOS PRIEMONĖMIS LAISVĖS ATĖMIMO ĮSTAIGOSE TYRIMO

2018 m. vasario 27 d. Nr. (17)SN-261)SP-25

Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2017 m. gruodžio 19 d. gautas pareiškėjo E. V. (toliau – Pareiškėjas) skundas dėl laisvės atėmimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje, Kauno tardymo izoliatoriuje, Alytaus pataisos namuose.

Tarnyboje pradėtas tyrimas dėl dalies skunde nurodytų aplinkybių, t. y., dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu laisvės atėmimo vietoje aprūpinant vyrus ir moteris higienos priemonėmis. Pareiškėjas skunde teigia, jog moterys ir vyrai, atliekantys laisvės atėmimo bausmę laisvės atėmimo įstaigose, aprūpinami skirtingu kiekiu tualetinio popieriaus (moterys – 4 ritinėliais, vyrai – 3-imis), kuo pažeidžiama vyrų, atliekančių laisvės atėmimo bausmę, teisė į higieną ir švarą.

Lygių galimybių kontrolierė Agneta Skardžiuvienė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 2 dalimi, 2018 m. sausio 1 d. raštais kreipėsi į Kalėjų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjų departamentas) bei Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją (toliau – Teisingumo ministerija), prašydama patvirtinti informaciją, jog vyrai bei moterys, atliekantys laisvės atėmimo bausmę įkalinimo įstaigose, per mėnesį yra aprūpinami skirtingu kiekiu ritinėlių tualetinio popieriaus, dėl kokių priežasčių; prašyta nurodyti, kokiais teisės aktais nustatytos minėtų higienos priemonių, išduodamų vyrams ir moterims, normos.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2018 m. sausio 18 d. Tarnyboje gautas Kalėjimų departamento raštas, kuriame nurodoma, jog Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2016 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. IR-132 „Dėl teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymo Nr. 1R-139 „Dėl Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės atliekančių nuteistųjų, suimtųjų ir vaikų (kūdikių), esančių pataisos namų vaikų (kūdikių) namuose, materialinio buitinio aprūpinimo normų patvirtinimo“ pakeitimo“ yra patvirtintas laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų materialinio buitinio aprūpinimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas). Aprašo 1 priede (Laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų materialinio buitinio aprūpinimo normos) nurodyta, kad vienam mėnesiui vyrui išduodami 3 ritinėliai tualetinio popieriaus, o moterims – 4. Kalėjimų departamento atstovų nuomone, toks higieninių reikmenų išdavimo teisinis reglamentavimas nėra diskriminacinis, kadangi tai yra susiję su žmogau kūno sandara ir fiziologija. Siekiant užtikrinti elementarų higienos reikalavimų ir normų laikymąsi bei atsižvelgiant į moterų fiziologiją, joms nustatyta vienu ritinėliu per mėnesį didesnė tualetinio popieriaus norma.

2018 m. vasario 19 d. Tarnyboje gautas Teisingumo ministerijos raštas, kuriame nurodoma, jog, vadovaujantis Aprašo 5 punktu, nemokiems suimtiesiems ir nuteistiesiems, esant jų rašytiniam prašymui, nemokamai išduodami drabužiai, avalynė ir higienos reikmenys. Vadovaujantis Aprašo 1 priedu, per mėnesį suimtiesiems ir nuteistiesiems nemokamai išduodami 3, o suimtosioms ir nuteistosioms – 4 ritinėliai tualetinio popieriaus. Pagal Aprašo priedą, atsižvelgiant į suimtųjų (nuteistųjų) lytį, skiriasi ne tik jiems nemokamai išduodamų higienos priemonių kiekiai, bet ir jų rūšys. Pavyzdžiui, suimtajam (nuteistajam) mėnesio laikotarpiui išduodami 3 vnt. vienkartinį skustuvų, o suimtajai (nuteistajai) – 1 vnt. Be to, suimtiesiems (nuteistiesiems) vyrams, skirtingai nuo moterų, nėra išduodami higieniniai paketai.

Rašte teigiama, kad toks teisinis reguliavimas sukurtas atsižvelgiant tik į objektyvius, lyties nulemtus fiziologinius / anatominius žmogaus skirtumus, susijusius su tuo, kad tam tikras higienos priemonės vyrai ir moterys objektyviai naudoja rečiau arba dažniau arba jiems iš viso nėra poreikio naudoti tam tikras higienos priemonės. Nurodoma, kad, rengiant teisingumo ministro įsakymo „Dėl teisingumo ministro 2004 m. birželio 9 d. įsakymo Nr. 1R-139 „Dėl Arešto, terminuoto

laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų, suimtųjų ir vaikų (kūdikių), esančių patalpose namų vaikų (kūdikių) namuose, materialinio buitinio aprūpinimo normų patvirtinimo“ pakeitimo“ projektą, kurį priėmus buvo patvirtintas Aprašas, buvo kreiptasi į Kalėjų departamentą, prašant įvertinti, kokiais daiktais ir reikmenimis (įskaitant asmens higienos priemones) bei kokiais jų kiekiais turėtų būti aprūpinami nemokūs suimtieji ir nuteistieji, kad būtų patenkinti jų minimalūs poreikiai. Kalėjų departamentas, atlikęs laisvės atėmimo vietų personalo apklausą, kuris atitinkamai įvertino realų šių daiktų ir reikmenų poreikį, Teisingumo ministerijai pateikė apibendrintus siūlymus, be kita ko, rekomenduodamas padidinti nemokiems suimtiesiems išduodamo tualetinio popieriaus kiekį (pagal tuo metu galiojusį teisinį reguliavimą, suimtajam (nuteistajam) galėjo būti išduodamas 1 ritinėlis tualetinio popieriaus, o suimtajai (nuteistajai) – 2 ritinėliai tualetinio popieriaus). Atsižvelgiant į tai, nuo 2017 m. sausio 1 d., kai įsigaliojo Aprašas, tiek Teisingumo ministerija, tiek ir Kalėjų departamentas nebegauna suimtųjų (nuteistųjų) skundų, kad jiems galimai pritrūksta nemokamai išduodamo tualetinio popieriaus ir kitų higienos priemonių.

Rašte nurodoma, jog, vadovaujantis Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 173 straipsnio 7 dalimi, nuteistiesiems kartą per mėnesį iš patalpos įstaigos lėšų gali būti išmokama iki 0,3 bazinės socialinės išmokos dydžio išmoka. Be to, pagal Socialinės paramos suimtiesiems ir nuteistiesiems fondų sudarymo ir jų lėšų naudojimo tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 14 d. nutarimu Nr. 475, 7 punktą, laisvės atėmimo vietų direktorius iš Socialinės paramos suimtiesiems (nuteistiesiems) fondo lėšų gali skirti vienkartinės arba mėnesinės pašalpas.

Remiantis tuo kas išdėstyta, nagrinėjant Pareiškėjo skundą galėtų būti reikšminga ir aplinkybė, kad drabužiais, avalyne ir higienos priemonėmis gali būti aprūpinami tik nemokūs suimtieji ir nuteistieji, o Apraše nustatytų kriterijų neatitinkantys suimtieji ir nuteistieji (t. y., asmeninėse sąskaitose turintys pakankamai lėšų) jiems reikalingų higienos priemonių ir kitų daiktų turi įsigyti savarankiškai.

Rašte nurodoma, kad, pagal Aprašo 13 punktą, nemokiu suimtuoju (nuteistuoju) yra laikomas tik tas asmuo, kuris per mėnesį iki prašymo jį aprūpinti drabužiais, avalyne ir (ar) higienos reikmenimis pateikimo laisvės atėmimo vietos administracijai dienos savo asmeninėje sąskaitoje turėjo ir (arba) išleido ne daugiau kaip 0,5 bazinės socialinės išmokos dydžio pinigų sumą. Be to, tais atvejais, kai suimtasis (nuteistasis) nurodytu laikotarpiu asmeninėje sąskaitoje

turimas lėšas naudojo tabako gaminiams ir (arba) reikmenims įsigyti, jis nelaikomas nemokiu. Teigiama, kad Teisingumo ministerija, kaip ir kitos valstybės institucijos, privalo pagal kompetenciją užtikrinti, kad valstybės biudžeto lėšos būtų naudojamos taupiai ir racionaliai. Atsižvelgiant į tai, konkrečios Aprašo 1 priede išdėstytos suimtųjų ir nuteistųjų aprūpinimo higienos priemonėmis normos yra nustatytos vadovaujantis protingumo principu, t. y., kad kiekvienas suimtas (nuteistas), kuris neturi pakankamai lėšų, galėtų būti nemokamai aprūpintas optimaliu kiekiu priemonių, skirtų patenkinti jo asmens higienos poreikius, o tos higienos priemonės (arba perteklinis šių priemonių skaičius), kurios jam objektyviai nėra reikalingos, nebūtų skiriamos.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar teisės aktais, kuriais nustatoma suimtųjų (nuteistųjų) aprūpinimo higienos priemonėmis tvarka, nediskriminuojami asmenys lyties pagrindu, t. y., ar nėra pažeistos Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatos, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, taip pat Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatos, pagal kurias valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis asmenų lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs; žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis

visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime taip pat konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas).

Jungtinių Tautų bei Europos Sąjungos, taip pat nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija reiškia teisių sumažinimą, suvaržymą ar atėmimą tam tikrai kategorijai žmonių dėl kokių nors asmens požymių. Diskriminacija suvokiama kaip asmenų lygybės principo pažeidimas, kai asmeniui ar asmenų grupei yra sukuriamos mažiau palankios sąlygos, taikomi skirtumai, išimtys, apribojimai ar teikiamas pranašumas, lyginant su kitais asmenimis, esančiais toje pačioje ar tokioje pačioje situacijoje. Remiantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalimi, tiesioginė diskriminacija – elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalies nuostatas, netiesioginė diskriminacija apibūdinama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Pagal Lygių galimybių įstatyme įtvirtintą diskriminacijos sąvoką, tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą siekiama nustatyti, ar tam tikras elgesys, teisės norma, praktika galėtų tam tikrą asmenį dėl tam tikro asmens tapatybės požymio, t. y., aptariamam atveju – dėl lyties, priversti atsidurti mažiau palankioje padėtyje nei kitas asmuo, neturintis šio požymio.

Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje įtvirtinta įrodinėjimo pareigos paskirstymo tvarka nagrinėjant lygių galimybių principo pažeidimo atvejus, t. y., teismuose ar kitose

kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Pareiškėjas skunde nurodo, jog laisvės atėmimo įstaigose (Šiaulių tardymo izoliatoriuje, Kauno tardymo izoliatoriuje, Alytaus pataisos namuose) yra diskriminuojamas lyties pagrindu, kadangi vyrai yra aprūpinami mažesniu kiekiu higienos priemonių (tualetinio popieriaus ritinėlių) nei moterys.

Laisvės atėmimo vietose laikomų suimtųjų ir nuteistųjų, atliekančių arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmės aprūpinimo drabužiais, avalyne, patalyne ir higienos reikmenimis tvarka ir normos nustatytos Apraše. Aprašo 5 punkte nustatyta, jog nemokiems suimtiesiems ir nuteistiesiems, esant jų rašytiniam prašymui, nemokamai išduodama drabužių, avalynės ir higienos reikmenų. Remiantis Aprašo 13 punktu, nemokiu suimtuoju (nuteistuoju) yra laikomas asmuo, kuris per mėnesį iki prašymo jį aprūpinti drabužiais, avalyne ir (arba) higienos reikmenimis pateikimo laisvės atėmimo vietos administracijai dienos savo asmeninėje sąskaitoje turėjo ir (arba) išleido ne daugiau kaip 0,5 bazinės socialinės išmokos dydžio pinigų sumą. Pagal Aprašo 1 priedo normas, suimtiesiems (nuteistiesiems) vyrams yra išduodami 3 ritinėliai tualetinio popieriaus, moterims – 4 ritinėliai tualetinio popieriaus per mėnesį.

Pažymėtina, jog, remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 7 punkto nuostatomis, diskriminacija nelaikomi atvejai, kai yra nustatoma skirtinga tam tikrų bausmių vykdymo tvarka ir sąlygos moterims bei vyrams. Atkreiptinas dėmesys, kad skirtingos higienos priemonių (tualetinio popieriaus ritinėlių, išduodamų per vieną mėnesį) normos yra pagrįstos išimtinai skirtinga moterų ir vyrų fiziologija, specifiniais moterų bei vyrų higienos poreikiais. Aprašo 1 priede nustatytos skirtingos ne tik tualetinio popieriaus, bet ir kitų higienos priemonių išdavimo normos moterims ir vyrams, pavyzdžiui, suimtiesiems (nuteistiesiems) vyrams mėnesio laikotarpiui išduodami 4 vnt. vienkartinių skustuvų, o moterims

– 1 vnt. Be to, suimtiesiems (nuteistiesiems) vyrams, skirtingai nuo moterų, nėra išduodami higieniniai paketai.

Remiantis Teisingumo ministerijos rašytiniu paaiškinimu, rengiant naują Aprašo redakciją buvo atsižvelgta į Kalėjimų departamento, atlikusio laisvės atėmimo vietų administracijos apklausą, vertinimą dėl higienos priemonių poreikio suimtiesiems (nuteistiesiems), atsižvelgiant į realų šių daiktų ir reikmenų poreikį.

Taigi nagrinėjamu atveju Apraše nustatytos skirtingos moterims ir vyrams išduodamų higienos priemonių normos yra objektyviai pateisinamos dėl skirtingos moterų ir vyrų fiziologijos, realaus higienos priemonių suvartojamo kiekio.

Remiantis nurodytomis aplinkybėmis, nėra pagrindo konstatuoti, kad teisės aktuose nustatyta suimtųjų (nuteistųjų) aprūpinimo higienos priemonėmis (tualetiniu popieriumi) tvarka pažeidžia Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatas, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, taip pat Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatos, pagal kurias valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės nepaisant lyties.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 5 punktu,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Pripažinti skundą nepagrįstu, nepatvirtinus jame nurodytų pažeidimų.
2. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Kalėjimų departamentą prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bei Lietuvos Respublikos teisingumo ministeriją.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė